

Соборність чи федеративність?

Не так давно львівська громадськість гідно провела в останню дорогу професора Ярослава Дашкевича. Було чимало некрологів. На дев'ятий і сороковий дні місцеві та загальноукраїнські газети віддали належне патріархові української (і не лише) науки, його принциповості та елітарності. Проте досі не полишає відчуття якоїсь суспільної вини: чи завжди ми, галичани (як, до речі, українці взагалі), цінуємо свою еліту більше за життя, аніж після смерті? Аби не бути голослівним, пропоную статтю покійного професора «Майбуття Україна: федерація?», надруковану в газеті «Слово» в червні 1991 р. Будучи депутатом Львівської обласної ради Першого демократичного скликання, ще тоді я звертав на неї увагу керівників депутатського корпусу, однак у шумі Галицьких асамблей ніхто цього не почув. Безумовно, що вектор цих Асамблей – економічний, але інші аспекти в державному масштабі не було належно враховано – економіку не можна розглядати поза суспільно-політичним і геополітичним контекстами. Сучасні сподівання наших сусідів, що, мовляв, Україну не можна і не треба завойовувати, її можна купити – підтверджують ненове бажання як вітчизняних неофедералістів, так і зовнішніх імперських реваншистів щодо декомпозиції (вислів російських політологів) України.

Перебираючи свій архів, знову натрапив на вже поживку, колись відкладену газетну сторінку... Чому думки видатного вченого не були використані тоді та не використовуються й нині для уникнення нагаданих спекуляцій адміністративно-територіальним устроєм України в плані протиставлення природної соборності нації – вузькопартійним забаганкам федералізації країни? Чому влада в Україні і досі дослуховується не до порад науковців, а до політичних, часто пустопорожніх заяв партійних псевдолідерів? Адже у такий спосіб протиставляємо не лише соборність федералізму, інтеграцію – регіоналізації, а й знання – невігластву, майбуття розвитку самодостатньої держави – її розпаду. «Якби ми вчилися так, як треба», то знали б, що т. зв. «западенці» (вислів радянських часів) не вживали словосполучень Східна, Південна чи Центральна Україна, а говорили коротко: Велика Україна і за таку переживали. Там, на Великій Україні, – Голодомор, репресії, бомбардування, засуха. Тішилися її успіхами, якщо такі траплялися. Якби ми це знали, то у нас не було б старих і новітніх творців зловмисних ідейок федералізації України, свавільного перетворення всеукраїнського громадсько-політичного об'єднання «Руху» в кишенькову партійку; не було б у ВР амбітних львівських Тарасиків, які бігають від однієї партії до іншої. А мали б, нареши, серйозне ставлення до інтелекту як потужного ресурсу спільноти, «свою мудрість, опрацьовану сучасну українську національну Ідею – «Україна: соборна, українська і гідна людини» – як доктринальну систему духовно-інтелектуального забезпечення процесів державотворення і націєстановлення.

Це має знати не лише суспільний загал, а насамперед – політичні лідери, що присягають на Конституції України та Пересопницькому Євангелії служити єдиному українському народові, його соборній, унітарній і соціальній державі. Чи не пора знайти суспільний консенсус і жити за Конституцією України, припинити безконечне її переписування «під себе», під якусь свою регіональну ідею, звідки вона б не пропонувалася, яку, за Дашкевичем, хтось «записав у передвиборній програмі» та ще на угоду сусідові; а водночас заборонити політикам зомбувати Україну постколоніальними прикметниками на кшталт – радянська, соціалістична, федеративна, інтернаціональна тощо. Слід чесно сказати усій соборній нації: Україна нині, і передусім, не зі своєї вини є, на жаль, етно-інтелектоцидною. І кому на користь, щоб вона не реалізувалася, ставши вільною, конкурентоспроможною, демократичною, духовно-інтелектуально і національно відродженою та шановною у світі... Не Конституція винна у розбалансуванні влади, у спекуляції картою суспільно-політичного і державного устрою України, а любов (чи нелюбов) до неї високих урядових чинів.

Перед Вами стаття Ярослава Дашкевича, яка, незважаючи на те, що є ровесницею Незалежності України, не втратила своєї актуальності і, мабуть, ще довго не втрачатиме.

У моєму розумінні (а також виходячи з теорії держави та права) поняття федералізму прямо суперечить ідеї соборності. Ще перед виборами до Верховної Ради УРСР з'явилися гасла, що пропонували обміняти ідею соборності на ідею федеративності – внутрішньої федеративності «земель» України, не підводячи, зрештою, під цю останню ідею жодної навіть логічної бази. Зі світової практики відомо, по суті, три варіанти федеративності:

1) така, що складалася історично знизу, коли до первісного державотворчого ядра поступово приєднувалися дальші землі, території, делегуючи частину своїх прав центрові федерації,— так було з кантонами Швейцарії, штатами США;

2) накинена згори, наприклад, окупаційною владою, аби штучно перешкодити утворенню міцного центру, який міг би стати загрозою для сусідів (сучасні Федеративна Республіка Німеччини, Австрія, сформовані під диктатом на федеративній підставі, щоб не допустити до відродження німецького імперіалізму – цілком зрозуміло, що федеративність тут ознака не сили, а слабкості держави);

3) псевдофедеративність у двох модифікаціях – за порівняно демократичних, але часто й диктаторських режимів Центральної та Південної Америки (наприклад, Бразилія, Мексика), в яких під словом «федерація» розуміють широке самоврядування провінцій, і – друга модифікація – псевдофедеративність російського зразка, виконана у вигляді СРСР, РРФСР, у яких обсяги самоврядування провінцій із гучними назвами республік менші, ніж за латиноамериканських диктатур.

У нас і в наш час ідеї федералізації практично втілилися в тому, що посилюються автономізаційні рухи в окремих республіках, до того ж ці рухи явно мають підтримку московського центру й перетворюються на знаряддя боротьби проти так званого сепаратизму республік. За всієї моєї глибокої симпатії до таких народів як абхазці, осетини в Грузії, гагаузи в Молдові, не підлягає сумніву, що їх використовують у боротьбі проти Тбілісі та Кишинєва, як і поляків у боротьбі проти Вільнюса. Та ще й дуже хитро акцентують на справді реальній національній нетолерантності «нових» націоналізмів – грузинського, молдавського (чи молдавсько-румунського), литовського. У федеративній Росії нарастають суперечності між автономіями (або колишніми автономіями, як їх уже називають) та федеративним центром.

В Україні не могла утворитися навіть приблизно аналогічна до становища в Закавказзі, Молдові, Прибалтиці ситуація, бо «новий» український націоналізм (якщо він узагалі існує) не має навіть можливості – за бажання – вдатися хоча б до утисків росіян, що подекуди утворюють компактно заселені етнічні острови, а переважно формують українсько-російське черезсмужжя, до якого нібито має незабаром долучитися українсько-кримсько-татарсько-російське черезсмужжя в Криму. За такої ситуації, хоч як це не дивно й сумно, ті українські демократи, що пропагують ідею регіоналізації, тобто територіального поділу соборної України, подали собі руки з російськими шовіністами, які під цим же федералістичним гаслом пропагують автономізацію на словах, а сепаратизм на ділі Донецько-Криворізького басейну, т. зв. Новоросії, Криму. Цю останню автономізацію вже здійснено, як усім ясно, напевно не задля того, щоб забезпечити права майже мільйонного українського населення Криму, для якого не існує і не існуватиме жодної української школи, як також не задля того, щоб гарантувати права кримськотатарської меншини. У Криму під вивіскою федералізації-автономізації здійснюється шовіністична диктатура російської партократії, яка економічно базується на стрижці купонів од південнокримської курортної зони. Якщо демократи (ті, що далі пропагують федералізацію-регіоналізацію) потуратимуть такому процесові, то він охопить із

законодавчим оформленням, треба думати, Донкривбас, т. зв. Новоросію, Закарпаття, може, й інші «землі». Якесь дитячо-наївне захоплення Галицькою асамблеєю багатьом не дає можливості зрозуміти, що такий галицький сепаратизм – вода на млин сепаратистам, шовіністам, які прагнуть розчленувати соборну Україну. Щоб не бути голослівним, вкажу на відсутність реального спротиву Галицькій асамблеї в партократичному Києві та в Москві й на поблажливе поплескування по плечах усіх тих чиновників третьої радянської влади в Галичині, що рекламують Галицьку асамблею як здійснення ідей федералізації, які записав хтось там у своїй передвибірній платформі. На якесь фантастичне засліплення скидається твердження львівської дуже патріотичної преси, що у Львові, мовляв, будують «суверенну Україну в окремо взятій області» («За вільну Україну», 4 квітня 1991 р.). Рупори компартійної пропаганди перестали накопичувати звинувачення в галицькому сепаратизмі саме тоді, коли з'явилися його докази у вигляді Галицької асамблеї. А доти такі звинувачення лунали досить часто... Галичину небезпідставно вважали і вважають українським П'ємонт. Але П'ємонт в об'єднаній нефедеративній Італії ніколи не був окремою автономною «землею» і не мав особливих привілеїв. З політичного й політологічного погляду і галицький, і новоросійський, і кримський сепаратизм – явища одного гатунку. А якщо створювати форуми чи об'єднання, покликані розв'язувати важливі суспільно-економічні питання, то не регіональні (здатні опрацювати партикулярні програми), а загальноукраїнські, на кшталт хоча б Національного конгресу.

Згідно зі старим римським правилом «кому на користь?» спробую відповісти на це запитання. Федералізація чи регіоналізація України потрібна, по-перше, Москві, щоб:

1) не допустити до утворення в Україні єдиної соборної сили, здатної дати належну відсіч тоталітаризмові центру;

2) розколоти соборну Україну на сепаратні рухи, які проситимуть допомоги в центру і при нагоді воюватимуть між собою та (згідно з законами «нового» націоналізму – тут уже байдуже, українського чи російського) із сусідами через межу;

3) не допустити до інтегрування української нації, пропагуючи ідеї, що її субетноси (волиняки, закарпатці, буковинці, галичани, подоляки тощо) мають свої уявні окремі інтереси, які штовхають на шлях федералізації;

4) поділяючи Україну на «землі», не допустити до утворення міцного республіканського центру, а на наступному етапі підпорядкувати безпосередньо Москві, нівелюючи державну структуру й державні кордони України як цілого. Все це згідно з загальнозрозумілим принципом, що покраяну на шматки колишню єдність знищити легше, ніж непокраяну єдність. Не підлягає сумніву, що жодна федералізована гола демократія утворити ефективний організований захист од чужого тоталітаризму не здатна. Всі нібито бачать, але всім несила зрозуміти, що боротьба проти тоталітарного Іраку велася нещодавно набагато жорстокішими терористичними методами, ніж ті, що їх застосовував навіть Саддам Хусейн: килимові авіа – бомбардування з масовими жертвами невинного населення, криваву різанину цілих дивізій досить важко вважати за винахід гуманної демократії, теоретично озброєної лише Декларацією прав людини.

Федералізація чи регіоналізація соборної України потрібна, по-друге, новонароджуваній псевдodemократичній номенклатурі, бо таким чином виникає можливість:

5) імітувати діяльність (що характерно для радянської бюрократії взагалі) в новостворюваних федеративних структурах;

6) гарантувати таку саму позірну діяльність для тієї частини партократії, яка теоретично мала б перейти на демократичну чи псевдodemократичну

платформу – в цьому останньому випадку участь у фіктивних федеративних структурах мала б стати премією за перехід.

Думаю, що відповідь на запитання «кому на користь?» – я, хоча б частково, дав.

До яких наслідків призведе й уже призводить поширення й реалізація ідей федералізації-регіоналізації України? Це:

1) знищення ідеї соборної України та ліквідація соборної Української держави, яка, зберігаючи єдність, могла б протистояти централізові Москви;

2) припинення остаточної інтеграції української нації, розвиток відцентрових субетносів, увічнення категорій «галичан», «закарпатських русинів», «новоросів», «волиняків», утворення непереборних бар'єрів на шляху реасиміляції (повернення до українства) російськомовних українців;

3) збереження російських шовіністичних структур у Криму та інших південно-східних регіонах, де буде закріплено переслідування української нації в її нібито власній українській державі (як це вже діється в кримській автономії); в цих автономних «землях» українці, зрештою, будуть зліквідовані як нація;

4) встановлення диктату економічно найсильнішого регіону (практично – Донкривбасу) над іншими, економічно слабшими, тобто закріплення в Україні ніким і нічим не контрольованого панування військово-промислового комплексу;

5) виникнення та зміцнення бюрократичної номенклатури федеративного рангу, яка всіма можливими засобами чинитиме опір можливій дефедералізації – якщо б колись здоровий політичний глузд узяв в Україні гору;

6) стимулювання фінансового краху, бо утримання додаткових і зайвих, великою мірою фіктивних автономно-федеративних структур ляже додатковим тягарем на українського платника податків.

Короткі висновки.

Гасло федералізації висунули й підтримують у нас як політичне заклинання: або просто бездумно, що є великою політичною провиною в такий важкий для України час;

або задля демагогії, без політичного обґрунтування, що є очевидно не меншою політичною провиною;

або з провокаційною метою, щоб збуджувати відосередні тенденції, скеровані на розвал Української держави й чергове розчленування української нації.

Врешті, хочу поставити себе на позицію тих, що вважають себе демократами і, пропагуючи федералізацію України, нібито виконують свій демократичний обов'язок. Найцікавіше й найпарадоксальніше, що за справжньої демократії, яка передбачає рівноправність усіх громадян, народів, націй, широке місцеве самоврядування, врешті, реалізацію всіх прав людини, забороняє будь-яку дискримінацію, жодна федералізація не потрібна – бо кого й від кого має захищати автономія, наділена якимись особливими територіальними правами?

Отже, ще раз: «кому на користь?» Може, на це запитання хтось відповідь інакше?

Надійшло 01.07.2010 р.